



Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin hayat boyu öğrenme gereksinimleri

Yüksek Lisans Öğrencisi Hakan GENÇ^a

^a Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim ABD, Eskişehir, Türkiye

Özet

21. yüzyılın dünyasında yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu bilginin üretimi ve paylaşımı artmakta, bilgi her geçen gün daha da değer kazanmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler toplumların sosyal, kültürel, ekonomik temellerini de etkileyerek yeni bir toplumsal yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yeni toplum anlayışı ‘bilgi toplumu’ olarak adlandırılmaktadır. Bilgi toplumunda bilgi üretiminin ön planda olması, bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi paylaşmanın kolaylaşması ve bilginin hızla değişmesi toplumun ihtiyaç duyduğu bireysel niteliklerin değişmesine sebep olmaktadır. Bu niteliklerin kazandırılması sürecinde devreye giren eğitim aktörü de bu değişimden etkilenmekte, eğitimin artık okullarla sınırlı kalamayacağı, bireylerin yaşanan değişimlere uyum sağlayabilmesi için eğitimin hayat boyu devam etmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmada ‘bilgi toplumu’ kavramı ‘değişen eğitim paradigması’ ve ‘hayat boyu öğrenme’ kavramı incelenmekte, ayrıca yaşam boyu öğrenme kavramının özel gereksinimli çocuğa sahip aileler açısından önemine değinilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bilgi toplumu, hayat boyu öğrenme, değişen eğitim paradigması, özel gereksinimli çocuğa sahip aileler

Abstract

As a result of technological developments in today’s world, information production and sharing is on the increase. All these recent developments have been leading up to a new social structure by affecting the social, cultural and economical fundamentals of societies. This new sense of society is called ‘information society’. The emerging developments in information society such as fast changing information, easy access to information have been causing change in qualities of individuals who society in need of. Accordingly, education that plays an important role in acquiring qualification have been affected by this process as well. It is thought that learning doesn’t happen just in classrooms any more., it ought to continue throughout life. In this study the terms ‘information society’, ‘changing education paradigm’, ‘lifelong learning’ are defined, and also the importance of lifelong learning for parents of children with special needs is emphasized.

Keywords: Information society, lifelong learning, changing education paradigm, parents of children with special needs

Giriş

İnsanlık tarihinin M.Ö. 50.000 yılına kadar uzandığı varsayılmaktadır. Bu sürecin baş aktörü olan insanoğlu, içinde bulunduğu tarihsel dönemin mevcut imkanlarını her zaman bir adım ileriye taşımak için bitmeyen bir çaba içerisinde olmuştur. Mevcut olanla yetinmeyerek üreten, geliştiren, kendi ürettiği ve geliştirdiğinden etkilenen bir döngü yaratmış ve bu döngünün itici gücü olmuştur. Bu sistemin inşasında ve sürerliliğinin sağlanmasında ise bilgiden yararlanmıştır. Her yeni bilgi bir dizi yeniliklerin fitilini ateşleyerek mevcut toplumsal yapıya farklı bir boyut kazandırmış aynı zamanda yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Bu durum bilginin toplumsal yapı üzerinde kapsamlı bir etkisinin olduğu, bilgi ve toplumun birbirinden etkilendiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu gerçeklikten hareketle insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri bilgiye önem verildiği ve bilginin çeşitli yönleriyle irdelendiği görülmektedir. (Sinanoğlu, 2003). Günümüzde ise bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi artışı hiç olmadığı bir düzeye ulaşarak “bilgi çağı” ve “bilgi toplumu” olarak adlandırdığımız yeni kavramlar oluşmuş, bilgiye verilen önem farklı bir boyut kazanmıştır (Özden, 2002).

Bilgi toplumu

Bilgi toplumu, insanların ihtiyaç duydukları enformasyona kolaylıkla erişebilmelerine ve bu erişim neticesinde kendi donanımlarını arttırmalarına olanak sağlayan bir toplum olarak tanımlanabilir (Akt: Kocacık, 2003). Bir diğer bakış açısına göre bilgi toplumu, teknolojik yeniliklerle birlikte bilgi üretiminin öne çıktığı, nitelikli bilginin fiziksel iş gücünün yerini aldığı, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucu toplumun çeşitli yönlerden etkilenip değişime uğrayarak sanayi toplumunun ötesine geçtiği bir aşama olarak tanımlanabilir (Selvi, 2012). Webster (2006) bilgi toplumunu; a) teknolojik b) ekonomik c) mesleki d) mekansal e) kültürel olarak beş farklı açıdan tanımlamaktadır. Tüm bu tanımların “bilgi miktarındaki nicel değişimlerin niteliksel açıdan yeni bir sosyal sistem (bilgi toplumu) oluşturduğu” düşüncesi altında birleştiğini belirtmektedir. Bu çalışmada bilgi toplumu kavramı daha çok sosyo-kültürel ve teknolojik açıdan ele alınacaktır.

Toffler (1980) insanlık tarihinde teknolojik gelişmelerin; tarım devrimi, sanayi devrimi ve bilgi çağı olarak üç aşamada gerçekleştiğini belirtmektedir. Her bir dönem kendi karakteristiği çerçevesince teknolojik temellere dayanmaktadır. Belirli bir döneme ait teknolojik temellerin yerini yenilerine bırakarak işlevsiz hale gelmesi neticesinde, Toffler’ın üç aşama olarak nitelendirdiği süreçte bir sonraki aşamaya geçildiği düşünülebilir. Toffler’ın

bilgi çağı olarak nitelendirdiği bu son aşamada yaşanan teknoloji patlaması kitleleri bilgisayarlara bağımlı hala getirmiştir. Hayatın her alanına entegre olan bilgisayarların ve bir diğer teknolojik yenilik olan internetin kullanımıyla her an her yerde bilgiye ulaşma mümkün hale gelmiş, dolayısıyla bilginin paylaşılması ve üretilmesinde toplumdaki bireyler aktif rol almaya başlamıştır. Televizyon, radyo, gazete gibi kitle iletişim araçlarının sunamadığı etkileşimi internet sağlamaya başlamıştır (Selvi, 2012). Televizyon kanalları ve radyo istasyonlarındaki çeşitliliğin artması, eğitsel, kültürel mecralara ulaşımın kolaylaşması, sosyal medya ve sunduğu imkanlar, tablet bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve maillerle bilgi her tarafımızı kuşatmış, kitle iletişim araçlarının ekseninde bir toplum meydana gelmiştir. Bu eksene giren toplumun yapısında meydana gelen değişikliklerin sebebinin, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu etkileşim, saydamlık ve esneklik olduğu belirtilmektedir (Webster, 2014). Yeni iletişim teknolojileri ile bireyin bilgiye ulaşma ve paylaşma gibi süreçlerde aktif rol üstlenebilmesi ‘etkileşim’ bilginin herkes tarafından ulaşılabilir bir şekilde paylaşılması ‘saydamlık’ bilgiye her an her yerde ulaşılabilme kolaylığının olması ‘esneklik’ olarak açıklanabilir. Tüm bu gelişmeler bilgi toplumunun karakterini şekillendirmektedir. Bu toplumun en önemli özelliği yeni bilginin hızla üretilmesidir. Bilgi üretimindeki artış ile birlikte artık ürün alım satımı yerini bilgi alım satımına bırakmış, bilgi metalaşmıştır (Yücel, 1996). Greenwood ve Levin (2005) bilginin metalaşması ile ilgili olarak; üniversitelerin kendilerini bilgiyi üreten ve yöneten kurumlar olarak gördüğünü, bu bilgilerin piyasada talep gören ürünlere dönüşmesi sonucu maddi kazanç elde ettiğini belirtmektedir. Greenwood ve Levin’e göre bilimsel bilgi patentli keşiflerin yapılmasına zemin hazırlamakta dolayısıyla araştırma üniversiteleri bu süreçten maddi kazanç elde etmekte ve bu kazanç uğruna bilgi üretimini metalaştırmaktadır. Bilginin metalaşması dışında bilgi toplumunun bazı özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Aktan ve Tunç, 1998; Bozkurt, 2000; Bulurman, 2002; Parlar, 2012):

- Bilgi toplumunda maddi sermayenin yerini bilgi ve insan sermayesi almaktadır.
- Bilgi toplumunda nitelikli insan profili ön plana çıkarak, kol gücünün yerini beyin gücü almaktadır.
- Bilgi toplumunda sanayi malları ve hizmetlerine yerine süreklilik arz eden bilgi ve teknoloji üretimi gerçekleşmektedir.
- Bilgi toplumunda fabrikaların yerini ağ sistemleri almaktadır.
- Bilgi toplumunda mal ve hizmetlerin bir yerden bir yere aktarımında bilgi otoyollarından (ağlardan) yararlanılmaktadır. Bu durum hem uzakları yakın etmekte hem de maliyetleri düşürmektedir.

- Bilgi toplumunda eğitimde bireyselleşme ve süreklilik ön plana çıkmaktadır.

Bu değişimlerle birlikte toplumun gereksinim duyduğu bireylerin nitelikleri de değişmektedir (Erkan, 2004). Dolayısıyla bu niteliklerin kazandırılması ve kazanılması sürecinde baş rol oynayan eğitim faktörünü toplumun diğer alanlarındaki (sosyal, siyasal, ekonomik vb.) değişimlerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bilgi toplumunda öne çıkan paradigmlar eğitim, öğrenme, öğretme gibi kavramlara ilişkin yaklaşımları da etkilemektedir (Genç, Eryaman, 2008).

Değişen eğitim paradigması ve hayat boyu öğrenme

Bilgi toplumunun karakteristik yapısı eğitim faktörünü de değişim sürecinin içine çekmektedir. Çağın ve toplumun gereksinimlerinin maddi sermayeden nitelikli insan gücüne kayması, bu niteliğin kitlelere kazandırılmasını dolayısıyla toplumsal kalkınmanın ivmelendirilmesini sağlayacak olan eğitimin, yeniden şekillenmesini gerekli kılmaktadır. Teknolojinin de sağlamış olduğu yeni ortamlarla birlikte geleneksel eğitim anlayışının dışına çıkılarak uzaktan eğitim, e-öğrenme, sanal üniversite, hayat boyu öğrenme, eğitimde esnek yer ve zaman gibi yeni gelişmeler yaşanmaktadır (Nohutçu, 2015) . Yaşanan gelişmelerin yanı sıra yeni eğitim anlayışına ilişkin çeşitli görüşler ifade edilmektedir (Aldemir, 2003; Çalık ve Sezgin, 2005; Drucker, 1993; Drucker, 1996; Garner, 2002; Genç ve Eryaman, 2008):

- Bilginin aktarılmasını bekleyen ve aktarılan bilgiyi olduğu gibi alan pasif bireyler yerine bilgiyi sorgulayan, tartışan, keşfeden ve analiz eden bireyler yetiştirilmelidir.
- Bireylere okulda öğretilen bilgilerin hayat boyu yetmeyeceği düşüncesinden hareketle okul sadece bilginin aktarıldığı bir kaynak olarak görev yapmamalı, bilgiye nasıl ulaşılacağını öğreten bir rol üstlenmelidir.
- Bilgi miktarında yaşanan artış neticesinde toplumun bireylerden talep ettiği yeterlilikler değişmektedir. Bireylerin bu yeterlilikleri kazanmasını sağlayacak olan eğitim okullarla sınırlı kalmayarak süreklilik arz etmeli, teknolojinin ve eğitimin yeni yüzüne uyum sağlayabilmeleri için yetişkinler de hayat boyu eğitilmelidir.
- Öğrenme okul sınırlarının dışına taşmalıdır.
- Geleneksel öğretme yaklaşımı yerini öğrenmeyi öğrenme anlayışına bırakmaktadır. Öğretmenin rolü mevcut bilgiyi olduğu gibi aktarmak değil öğrenme sürecine rehberlik etmek olmalıdır.

- Ders kitapları temeline oturtulmuş öğrenme ortamı yerine görsel, işitsel öğelerle zenginleştirilmiş öğrenme ortamları yaratılmalıdır. Öğrenmede bireysel farklılıklara dikkat edilmeli, bireylerin öğrenme stilleri, öğrenme hızları göz önünde bulundurulmalı ve öğrenme ortamları bu doğrultuda seçilmelidir.
- Küreselleşen dünyada bireylerin yalnızca kendi dillerini, kültürlerini ve tarihlerini öğrenmeleri yeterli olmayacaktır. Küresel vatandaş anlayışı oluşturulmalı, evrensel okur-yazarlar yetiştirilmelidir.
- Öğrenciler öğrenmeye ilişkin motive edilmeli ve öğrenmeye devam etme isteği artırılmalıdır.
- Kitle eğitiminden bireyselleştirilmiş eğitime, katı programlardan esnek programlara geçilmeli, bilgisayar teknolojisi ve etkileşimli öğrenme ortamları eğitim sürecine dahil edilmelidir.

Eğitim alandaki en temel değişme ‘öğretme’ kavramından ‘öğrenme’ kavramına doğru bir geçişin söz konusu olmasıdır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler neticesinde insan hakları ve demokratikleşme alanında yaşanan gelişmeler öğrenmeyi de etkileyerek öğrenmenin bireyselleşmesine sebep olmuştur (Genç ve Eryaman, 2008). Bu bağlamda yeni eğitim anlayışı; bireysel öğrenme farklılıkları dikkate alınarak, bireyin hızla değişen koşullara uyum sağlayabilmesi için kazanılan bilgi, beceri ve davranışların sürekli güncellenmesine olanak sağlayan öğrenme ortamlarının sunumu şeklinde tanımlanabilir (Beyaz Nokta Gelişim Vakfı, 2016). Turan (2005) gelinen noktada “bireye önem veren, öğreneni merkeze alan, insani ve evrensel değerlere dayalı, küresel dünyanın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandıran” bir eğitim anlayışının önem kazandığını belirtmektedir. Erdoğan (1988) ise bilgi çağında eğitimin, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiyle yapılanları yineleyen değil, yeniyi üretebilen insanlar yetiştirmeyi amaçlaması gerektiğini belirtmektedir.

Bilginin sürekli değişmesi, bilgi miktarındaki artış, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler bilgiyi kullanabilen, yenileyebilen, sürekli üreten, eleştirel düşünen ve muhakeme edebilen bireylere gereksinim duyulmasına sebebiyet vermiştir (Turgut, 2001). Bilgiyle sarmalanan ve küreselleşen günümüz dünyasında bireylerin bu nitelikleri kazanmaları dolayısıyla toplumda var oluşlarını sürdürebilmeleri için hayat boyu öğrenme becerisine sahip olmaları gerekmektedir (Turan, 2005). Hayat boyu öğrenme kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. *Hayat boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (2001, s. 12)’nda hayat boyu öğrenme, “gelişen yaşam standartlarına ayak uydurabilme, globalleşen ekonomik dünyaya doğru atılan adımda insan gücünün etkili

bir şekilde kullanılması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geniş alanlara aktarılıp yayılması ve üretim ve hizmet sektörlerinde kullanılacak bilgi ve becerilere sahip bir nüfusa olan ihtiyaç doğrultusunda, insan yetiştirmeyi hedefleyen yeni bir yaklaşımdır” şeklinde ifade edilmektedir. *Avrupa Birliği Komisyonu Hayat Boyu Öğrenme Memorandumu* (2000, s.1)’ nda hayat boyu öğrenme, “bilgi, beceri ve yeterliliği geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen tüm öğrenme etkinlikleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Halk kütüphanelerinin ve benzer amaç güden diğer kurumların günümüz bilgi toplumundaki rolüne değinen *Pulman İlkeler El Kitabı* (2002, s.9)’nda ise hayat boyu öğrenme “kredi notu, sertifika ya da diploma ile belgelensin ya da belgelenmesin; çocukluk dönemindeki öğrenmeden başlayarak, resmi öğrenimin bütün düzeylerini, yetişkinlik dönemi boyunca süren bağımsız öğrenmeyi ve uzaktan eğitimi de kapsayan tüm öğrenme çevrimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Akt: Ersoy ve Yılmaz, 2009).

Hayat boyu öğrenme kavramının farklı şekillerde tanımlanması kavramın farklı boyutları olduğunu göstermektedir. Örneğin Avrupa Toplulukları Komisyonu (2006) hayat boyu öğrenmenin önemini rekabet gücü ve istihdam, kişisel gelişim, sosyal içerme ve aktif vatandaşlık şeklinde üç boyutlu olarak ele almaktadır. Hayat boyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2001)’nda da benzer şekilde hayat boyu öğrenmenin kişisel gelişimi, toplumsal bütünleşmeyi ve ekonomik büyümeyi sağlamak olmak üzere üç temel amacının olduğu belirtilmektedir. Hayat boyu öğrenme, bireysel veya mesleki olarak kişinin kendini geliştirmeye yönelik gerçekleştirdiği eğitsel faaliyetlerin yanı sıra ekonomik ve toplumsal birtakım sonuçlar da içermektedir (Toprak ve Erdoğan, 2012). Kişinin kendini gerçekleştirebilecek olmasının yanı sıra değişen sosyo-ekonomik yapının sebep olabileceği toplumsal dışlanmadan kurtulup, kendi toplumuna kültürel, sosyal, ekonomik, politik bir katılım göstererek aktif vatandaş olması, ekonomik açıdan ise iş piyasalarındaki yapının değişmesi, nüfusun yaşlanması gibi istihdam edilebilirliğin devamının sağlanabilmesi önündeki engellerin aşılması, hayat boyu öğrenme kapsamında değerlendirilebilir (*Hayatboyu Eğitim veya Örgün*, 2001).

Hayat boyu öğrenmenin önemli bir bileşeni yetişkin eğitimidir (Commission of the European Communities, 2006). Yetişkin eğitimi hayat boyu öğrenme temeline dayanmaktadır (Yazar, 2012). Merriam & Brockett (2011) yetişkin eğitimi; yaş, sosyal rol ve kendini algılama yönünden kendini yetişkin olarak tanımlayan bireylerin öğrenmelerini sağlamak amacıyla kasıtlı olarak tasarlanmış aktivitelerdir şeklinde tanımlamaktadır. Yetişkin eğitimi;

mesleki eğitim, yurttaşlık eğitimi, siyasal eğitim, yaşlılara yönelik eğitim, cezaevlerinde yapılan eğitim, anne-baba eğitimi gibi çalışmaları kapsayan geniş bir ifadedir (Duman, 2000).

Duman (2006) yetişkin eğitimini gerektiren birtakım nedenler olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenlerden biri yetişkinlerin bilgi yenileme gereksinimidir (Akt: Ünlühisarcıklı, 2009). Gelişen teknoloji neticesinde meydana gelen yeni buluşlar, içerisinde bulunan yeni durumlar yetişkinlerin mevcut bilgi ve becerilerinin yetersizliğine sebep olarak bilgi yenileme gereksinimini doğurmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, birer yetişkin olan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının hayata gelmesi neticesinde oluşan bilgi gereksinimleri üzerine odaklanılmıştır.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin hayat boyu öğrenme gereksinimleri

Zihin engellilerin eğitiminde hedeflenen temel amaç onların bağımsız bireyler olmalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda onlara bağımsız yaşam becerileri kazandırılması hedeflenmektedir (Özsoy vd, 1998). Hedeflenen becerilerin çeşitli eğitim kurumlarında uzmanlarca aktarılması her ne kadar bu sürecin güçlü bir yönü olsa da daha etkili öğrenmelerin gerçekleşebilmesi noktasında aile faktörü de önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların eğitiminde ailelerin aktif rol alması üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, aile katılımının eğitim sürecini olumlu düzeyde etkilediğini göstermektedir (Cavkaytar, 1999). Alanyazında özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin çocuklarına, çeşitli hedef davranışların kazandırılmasına yönelik yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Araştırma bulguları, ailelerin ilk yardım becerileri, sosyal beceriler, öz bakım becerileri, ev içi beceriler vb. gibi bağımsız yaşam becerilerini çocuklarına kazandırmada yardımcı olabileceğini göstermektedir. (Cavkaytar 1999; Coleman ve Apts, 1991). Ancak ailelerin bu rolü üstlenebilmesi için birtakım gereksinimlerinin olduğu göz önünde bulundurulursa, öncelikle bu gereksinimlerin belirlenmesi, onlara verilmesi gereken hizmetlerin seçimi açısından önem arz etmektedir (Akçamete ve Kargın, 1996; Bailey ve Simenson, 1988). Aile gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada Bailey ve Simenson (1988) bu gereksinimleri; bilgi gereksinimi, destek gereksinimi, çocuğun durumunu başkalarına açıklayabilme, toplumsal hizmetler, aile işleyişi ve maddi gereksinimler olarak gruplandırmaktadır. Bu çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip aileler yaşam boyu öğrenme gereksinimleri açısından ele alınacağı için Bailey ve Simenson' un (1988) gruplandığı gereksinimlerden sadece bilgi gereksinimine temas edilecektir.

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin bilgi gereksinimlerini belirlemeye yönelik çeşitli araştırmalara rastlanılmaktadır. Araştırmaların her biri farklı özür gruplarındaki çocuklara sahip ailelerle gerçekleştirilmiştir.

Çiftçi (2015) 5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip toplam 364 ebeveynin, eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla, genel tarama modellerinden tekil tarama yöntemini kullanarak gerçekleştirdiği araştırmada, ailelerin; çocuğun gelişim özellikleri, toplumsal kaynaklardan yararlanma yolları, yasal haklar, çocuğun kas becerilerini, konuşma becerilerini, sosyal becerilerini, okuma-yazma becerilerini, okul öncesi ve okul dönemi matematik becerilerini destekleme, çocuğun gelişimini destekleyen oyun materyalleri hazırlama, cinsel eğitim, çocuğun evde eğitimini desteklemek için ortam hazırlama, çocukla iletişim, ceza-ödül yöntemleri, kardeş kıskançlığı, stresle baş edebilme yolları, istenmedik davranışlar karşısında yapılması gerekenler hususunda bilgi gereksinimi olduğunu belirlemiştir.

Cavkaytar, A., Ceyhan, E., Adıgüzel, C., Uysal, H. ve Garan, Ö. (2012)'in zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin, eğitim ve destek servislerine duydukları gereksinimleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşmelerle ailelerin; sosyal destek, okul sonrası destek, çocuğun gelecekteki yaşantısı, yasal haklar, iletişim, stresle baş etme becerileri, çocukla çalışma becerileri, davranış kontrolü, çocuğun özel gereksinim niteliği ve gelişimi, çocuğun durumu, özel eğitim programları ve okul uygulamaları ve bireysel eğitim planları gibi konularda eğitime gereksinim duyduklarını belirlemişlerdir.

Bernstein ve Barta (1988) işitme engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini belirlemeye yönelik yaptığı bir çalışmada, anne babaların çocukları ile ilgili bilgiler gereksinim duyduğunu, bu gereksinimin dil gelişimini teşvik etme, işitme kaybının nedenleri ve çocuğun benlik algısını güçlendirme gibi konularda ağırlık kazandığını belirlemiştir.

İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı (AGBA) kullanılarak 211 annenin katılımı ile Akçamete ve Kargın (1996) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada en fazla gereksinim duyulan alan bilgi gereksinimi olarak belirlenmiş ve bu gereksiniminde en fazla, çocuğa bazı becerilerin nasıl öğretileceği ve çocuklarla nasıl oynanacağı/konuşulacağı konularında olduğu belirtilmiştir.

Yine Akçamete ve Kargın (1996b)'ın yaptığı başka bir çalışmada ailelerin en fazla gereksinim duyduğu alan 'çocuğa iletişim becerilerini öğretme konusunda yardım' olarak

belirlenmiştir. Diğer gereksinim alanları ise gelecekteki ve şimdiki eğitim olanaklarına ilişkin bilgi gereksinimi, engele ilişkin bilgi gereksinimi, gelişim özelliklerine ilişkin bilgi gereksinimi ve cihaz kullanımına ilişkin bilgi gereksinimi olarak sıralanmıştır (Akt. Akçamete ve Kargın, 1996a).

Sola ve Diken (2008)' in gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik yaptığı araştırmada ise prematüre bebeğe veya düşük doğum ağırlıklı bebeğe sahip annelerin en fazla bilgi alma boyutunda gereksinim duydukları, çocuklarının sağlığı ve bakımı, nasıl büyüüp geliştikleri konusunda daha fazla bilgiye ihtiyaçları olduğu belirtilmektedir.

Sucuoğlu (1995) zihinsel engelli ve otistik çocuğa sahip ailelerle yaptığı çalışma sonucunda ailelerin; çocuğun özü, çocukla iletişim kurabilme, çocuğun davranışlarını kontrol edebilme, çocuğa yeni bir beceri kazandırabilme ve diğer anne babalar hakkında bilgiye gereksinim duyduklarını belirlemiştir.

Farklı engel grubunda çocuğu olan ebeveynlerin gereksinimlerinin belirlenmesinin amaçlandığı araştırmalar incelendiğinde, bulgular anne babaların %50 den fazlasının çocukları hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duyduğunu göstermektedir (Adıgüzel ve diğ., 2012; Akçamete ve Kargın, 1996; Bernstein ve Barta, 1988; Çiftçi, 2015; Sola ve Diken, 2008; Sucuoğlu, 1995).

Özel gereksinimli çocuğun aileye gelmesiyle beraber aile yaşamında meydana gelen dengesizlik aileleri sürekli bir değişimin içerisine itmektedir (Çiftçi, 2015). Yaşamlarında meydana gelen dengesizlikle mücadele etme durumunda kalan aileler bu mücadelede şüphesiz ki çeşitli gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin gereksinimleri farklı engel grupları, çocuk ve aile yapısı gibi faktörlerden dolayı her ne kadar farklılık gösterse de bu farklılık bilgi gereksinimi çatısı altında ortak bir paydaya dönüşmektedir. Ebeveynlerin gereksinimlerinin profesyonel destek ve yardım ile karşılanmaması durumunda kaygı ve stres düzeylerinde artış yaşanabileceği ifade edilmektedir (Burden ve Thomas, 1986; Ersoy ve Çürük, 2009). Ailelerin gereksinimlerinin karşılanması neticesinde ise ailedeki stresin azalacağı, içinde bulunun duruma daha kolay uyum sağlanabileceği ve çocuğun eğitimine daha çok katkı sağlanabileceği belirtilmektedir (Akçamete ve Kargın, 1996). Buradan hareketle, yapılan araştırmalarda da aile ve çocuk açısından olumlu sonuçlar doğurduğu gözlemlenen, ailelerin bilgi gereksinimlerini gidermeye yönelik gerçekleştirilen aile eğitim programlarının büyük önem arz ettiği ifade edilebilir. Ancak ailelere sunulan özel eğitim programlarının, çocuk ve

aileler açısından olumlu yansımaları olması için, ailelerin sürekli öğrenmeyi kendilerini ilke edinerek sürece aktif katılmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır (Sola ve Diken, 2008). Alan yazındaki ilgili araştırmalar incelediğinde araştırma bulguları ebeveynlerin birer öğretici olarak yetiştirildiklerini, dolayısıyla çocuklarına çeşitli bağımsız yaşam becerilerini kazandırabildiklerini ortaya koymaktadır (Cavkaytar, 1998). Çeşitli aile eğitim programlarının yanı sıra özel gereksinimli çocuğa sahip aileler için internet ortamları da önemli bilgi kaynaklarıdır. Mail grupları sayesinde aileler birbirleriyle iletişim kurmakta, uzmanlardan destek alabilmektedir (Hallahan ve Kaufman, 2003; Ersoy ve Çürük, 2009).

Sonuçlar

Hızla gelişen teknoloji ve artan bilgi karşısında hayat boyu öğrenme gereksiniminin doğması yetişkinleri de eğitim sürecinin aktif aktörleri haline getirmektedir. Bu durum özel eğitime gereksinim duyan çocuğa sahip aileler açısından irdelendiğinde yetişkin olarak bu ailelerin sürekli öğrenme gereksinimleri ve eğitim sürecinin aktif katılımcıları olmaları gerekliliği hayat boyu öğrenmenin önemini vurgular niteliktedir.

Öneriler

Araştırmalar özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, çocuklarının hayata gelmesiyle birlikte içinde buldukları yeni durum karşısında, çeşitli konularda bilgiye gereksinim duyduklarını ortaya koymaktadır. Bu gereksinimlerin karşılanmasına yönelik sunulan yüz yüze eğitim programlarına, birer yetişkin olan ebeveynlerin çeşitli sebeplerle katılamaması söz konusu olabilir. Bu noktada ebeveynlerin bilgiye erişimleri açısından engel teşkil eden faktörleri ortadan kaldırarak daha büyük kitlelere bilgiyi erişilebilir kılmak amacıyla, eğitimde esnek yer ve zaman imkanı sunan uzaktan eğitim sisteminden yararlanılabilir.

Kaynakça

- Akçamete, G., & Kargın, T. (1996a). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7-24.
- Aktan, C. C., & Tunç, M. (1998). Bilgi toplumu ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, 4(19), 118-134.
- Aldemir, A. (2003). *Bilgiye erişimde yeni yaklaşım: Bilgi okuryazarlığı*. Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve 2. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyum’unda sunulmuş bildiri. Özü <http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak03/u03-29.pdf> Erişim tarihi: 20.05.2016
- Bailey, D. B., & Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127.
- Bernstein, M. E., & Barta, L. (1988). What do parents want in parent education?. *American Annals of the Deaf*, 133(3), 235-246.
- Beyaz Nokta Gelişim Vakfı (2016). *Milli eğitim sistemi mevcut durum ve geliştirme için politika önerileri*. <http://www.beyaznokta.org.tr/cms/images/anal%C4%B1z%20raporlar%C4%B1%20YENİ%20EGİTİM%20SİSTEMİ%20POLİTİKALARI.pdf>. Erişim tarihi: 11.05.2016
- Bozkurt, V. (2000). *Küreselleşmenin insani yüzü*. İstanbul: Alfa.
- Bulurman, B. (2002). Enformasyon toplumu ve eğitim. *Endüstri İlişkileri ve İnsanî Kaynakları Dergisi*, 4(1). <http://www.isguc.org/?p=article&id=124&cilt=4&sayi=1&yil=2002> Erişim tarihi: 10.05.2016
- Burden, R., & Thomas, D. (1986). Working with parents of exceptional children: the need for more careful thought and more positive action. *Disability, Handicap & Society*, 1(2), 165-171.
- Cavkaytar, A. (1998). *Zihin engellilere öz bakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Cavkaytar, A. (1999). Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 40-50.
- Cavkaytar, A., Ceyhan, E., Adıgüzel, C., Uysal, H. ve Garan, Ö. (2012). Investigating education and support needs of families who have children with intellectual disabilities. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 3 (4) 79-99.

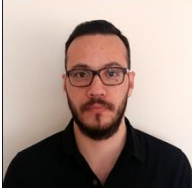
- Coleman, M., & Apts, S. (1991). Home-alone risk factors. *Teaching Exceptional Children*, 23(3), 36-39.
- Commission of the European Communities, (2000). *A Memorandum on Lifelong Learning*. http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf. Erişim tarihi: 22.05.2016
- Commission of the European Communities, (2006). *Adult Learning: It is never too late to learn*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52006DC0614>. Erişim tarihi: 23.05.2016
- Çalık, T., & Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.
- Çiftçi, H. D. (2015). Determining the educational needs of parents of mentally deficient children Zihinsel yetersizliği bulunan çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Journal of Human Sciences*, 12(1), 36-54.
- Drucker, P. F. (1993). *Kapitalist Ötesi Toplum*. (B. Çorakçı, Çev.) İstanbul: İnkılap.
- Drucker, P. F. (1996). *Yeni Gerçekler*. (B. Karanakçı, Çev.) 5. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Duman, Ahmet. (2000) *Yetişkin Eğitimi*. Ankara: Ütopya.
- Erdoğan, İ. (1998). Enformasyon Bilgi toplumu dosyası: Bilgi toplumu olmanın gerektirdiği eğitim paradigması. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 1, 93-96.
- Erkan, S. (2004). Öğretmenlerin bilgisayara yönelik tutumları üzerine bir inceleme. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. http://journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol06_Issue12_2004/402.pdf Erişim tarihi: 8.05.2016
- Ersoy, A., & Yılmaz, B. (2009). Hayat boyu öğrenme ve Türkiye’de halk kütüphaneleri. *Türk kütüphaneciliği*, 23(4), 803-834.
- Ersoy, Ö., & Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(17), 104-110.
- Garner, L. H. (2002). *Education for the twenty-first century: Leadership for globalization*. Iowa: Second Korea-U.S. Forum
- Genç, S. Z., & Eryaman, M. Y. (2008). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Greenwood, D. J., & Levin, M. (2005). Reform of the social sciences and of universities through action research. why knowledge matters to universities. In N. K. Denzin & Y.

- S. Lincoln (Eds), *The sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 43-64). USA: Sage.
- Hallahan, D. P., & Kauffman, J. M. (2003). *Exceptional learners: Introduction to special education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Hayatboyu Eğitim veya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001). http://www.eduser.com.tr/upload/dosya/34_dpt8.kalkinmaplanihayatbo.pdf. Erişim tarihi: 12.05.2016
- Kocacık, F. (2003). Bilgi toplumu ve Türkiye. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10.
- Merriam, S. B., & Brockett, R. G. (2011). *The profession and practice of adult education: An introduction*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Nohutçu, A. (2015). Bilgi toplumunda yükseköğretim kurumlarının yeniden yapılandırılması ve yönetimi: Başlıca eğilimler, gelişmeler ve Bologna süreci. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 1(12), 50-66.
- Özden, Y. (2002). *Eğitimde dönüşüm: Eğitimde yeni değerler* (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (1997). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar: Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Karatepe.
- Parlar, H. (2012). Bilgi toplumu, değişim ve yeni eğitim paradigması. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 193-209.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi toplumu, bilgi yönetimi ve halkla ilişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3, 191-214. <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000006416/5000006845>. Erişim tarihi:10.05.2016
- Sinanoğlu, A. F. (2003). Toplum ve bilgi gelişimi üzerine bir deneme. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 229-240.
- Sola, C., & Diken, İ. H. (2008). Gelişimsel gerilik riski altındaki prematüre ve düşük doğum ağırlıklı çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 9(2), 21-36.
- Sucuoğlu, B. (1995). Özürlü çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 10-18.
- Toffler, A. (1980). *The Third Wave*. New York: William Morrow and Company.

- Toprak, M., & Erdoğan, A. (2012). Hayat boyu öğrenme: Kavram, politika, araçlar ve uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 69-91.
- Turan, S. (2005). Öğrenen toplumlara doğru Avrupa Birliği eğitim politikalarında yaşamboyu öğrenme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 87-98.
- Turgut, B. (2001, Mart, Nisan, Mayıs). Küreselleşme ve milli duyarlılıklar. *Milli Eğitim Dergisi*, 150.
- Ünlühisarcıklı, Ö. (2009). Yetişkin eğitimini gerektiren nedenler. M. Uysal & A. Yıldız (Ed.), *Yetişkin Eğitimi/Halk Eğitimi: kapsam, yöntem ve uygulama* (ss. 85-104). Kalkedon: Ankara.
- Webster, F. (2006). *Theories of the information society (third edition)*. New York, NY: Routledge.
- Webster, F. (2014). *Theories of the information society (fourth edition)*. New York, NY: Routledge.
- Yazar, T. (2012). Yetişkin eğitiminde hedef kitle. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 21-30.
- Yücel, H. İ. (1997, Ağustos). *Bilim-teknoloji politikaları ve 21. Yüzyılın toplumu*. <http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/yucel.pdf>. Erişim tarihi: 20.05.2016

Yazar Hakkında

Hakan GENÇ



Hakan GENÇ, MEB'e bağlı bir kurumda İngilizce öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Lisans eğitimini 2008 yılında Selçuk Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalında tamamlamıştır. Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Yazarın ilgi alanları hayat boyu öğrenme, uzaktan eğitim, uzaktan eğitimde destek hizmetleridir.

Eposta: hkn__gnc@hotmail.com